

Kekkonen, S. & Annala, J. (2017) Kansainvälisyys akateemisen identiteetin muokkaajana - Kansainvälinen henkilökunta suomalaisella tieteen pelikentällä. *Aikuiskasvatus* 37 (4), 286-301.

--

Kansainvälisyys akateemisen identiteetin muokkaajana – Kansainvälinen henkilökunta suomalaisella tieteen pelikentällä

Tiivistelmä

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millainen rooli kansainvälisyydellä on akateemisen identiteetin rakentumisessa suomalaisen yliopiston kontekstissa. Kansainvälisyyttä tarkastellaan suomalaisessa monialayliopistossa työskentelevän kansainvälisen henkilökunnan uran näkökulmasta. Tutkimuksen teoreettinen kehys nojautuu Pierre Bourdieun (1986) kenttäteoriaan ja Glynis Breakwellin (1986) uhattujen identiteettien teoriaan. Tutkimusaineisto koostuu kansainväliselle henkilökunnalle tehdyistä haastatteluista (N=10). Aineisto analysoitiin yhdistäen aineistolähtöistä ja teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Tulokset osoittavat, että kansainvälisyys toimii keinona hankkia tiedeyhteisön arvostamia pääoman lajeja – kulttuurista, sosiaalista, taloudellista ja symbolista pääomaa. Kansainvälistymisellä uskotaan olevan yhteys parempaan urakehitykseen, auttaen näin selviytymään ja menestymään tieteen pelikentällä. Kansainvälinen ura näyttäytyy tutkimuksessa ristiriitaisena, myös uhkaa aiheuttavana tekijänä akateemiselle identiteetille. Tutkimuksessa uhkat näyttäytyvät pääomien kääntöpuolena ja siten pääomien keräämisen esteenä. Kansainvälistä uraa suomalaisen yliopiston kontekstissa kuvataan menestyksenä ja menetyksenä, ja identiteetin rakentumiseen sisältyy samanaikaisesti sekä toivo voittamisesta, että pelko häviämisestä.

--

Internationalisation as a tool for shaping academic identity – International academic staff working in the Finnish univervity

Abstract

The purpose of this research is to gain more information on what influence internationalization has on building academic identity in the context of a Finnish university. This article approaches internationalization from the perspective of international academic staff working in the Finnish university. The theoretical approach relies on both Pierre Bourdieu's (1986) field theory and Glynis Breakwell's (1986) theory of threatened identities. The data was formed of ten interviews of international staff members. The data was analyzed using both data-based and theory-driven content analysis methods. The study shows that internationalization is seen as a way of collecting the kind of cultural, social, economic and symbolic capitals that the academic world considers valuable. Internationalization is believed to have a clear connection to better career development and in that way it helps to survive and succeed in the academic field. International career is seen complicated and it also causes threats to one's academic identity. These threats are seen as the reverse side of the valuable capitals and thus working as obstacles for collecting them. Furthermore, the international career is described by the interviewees as both success and loss and it always contains the hope of winning and the fear of losing.

JOHDANTO

Työ ja ura yliopistoissa on muuttunut kasvaneiden taloudellisten vaatimusten, yliopistojen keskinäisen globaalin kilpailun ja näihin liittyvän erinomaisuuden tavoittelun takia (Billiot 2010). Nojautuen Bourdieun (1986) kenttäteoriaan, tätä ilmiötä voi kuvata tieteen tai akateemisen pelikentän metaforalla (esim. Merenluoto 2009). Metaforan mukaan yliopisto on pelikenttä, jonka toiminta perustuu jatkuvaan kilpailuun niiden välillä, jotka pyrkivät pysymään erinomaisuutta tavoittelevassa pelissä mukana. Yksi mahdollinen siirto tässä pelissä on kansainvälistyminen. Kansainvälisyyttä pidetään yhtenä erinomaisen yliopiston mittarina ja menestyksekkään akateemisen uran edellytyksenä (Ackers 2008; Bauder, Hannan & Lujan 2016). Tässä tutkimuksessa kohdistamme katseen Suomessa akateemista uraa tekeviin kansainvälisiin tutkija-opettajiin ja siihen, millainen rooli kansainvälistymisellä on heidän akateemisen identiteetin rakentumisessa.

Tutkimus on aina ollut kansainvälistä, sillä se on edellytys tieteen kehittymiselle ja tiedontuotannolle (Bauder ym. 2016; Kim 2009). Kansainvälisyydellä on erilainen arvo ja merkitys eri tieteenaloilla. Niin sanottujen kovien ja pehmeiden tieteenalojen (ks. Becher 1989) välillä on suuria eroja sekä kansainvälisessä tutkimusyhteistyössä (Kwieck 2015) että opetuksen kansainvälisyydessä (Sawir 2011). Akateemista kansainvälistymistä on ohjannut intellektuaalinen keskus ja periferia, jolloin suunta on ollut viime vuosikymmeninä kohti englanninkielisiä tutkimuksia, maita ja yliopistoja (Kim 2017). Viime vuosina myös perifeeriset maat tieteenaloista riippumatta, ovat alkaneet ohjata entistä painokkaammin omia yliopistojaan kansainvälistymään. Esimerkiksi Etelä-Koreassa hallitus pyrki rakentamaan vertailuissa menestyvän, maailmanluokan yliopiston rekrytoimalla yksinomaan ulkomaalaisia tutkijoita. Tällöin kansainvälisyyden määrittely kapeni ulkomaalaisuudeksi, jolloin esimerkiksi ulkomaisissa yliopistoissa työskennelleet Etelä-Korean kansalaiset eivät olleet kelpoisia tehtäviin, elleivät he luopuneet Etelä-Korean passista (Kim 2017). Myös Suomessa yliopistojen rahoitukseen vaikuttavia kansainvälisyyden kriteerejä ovat ulkomaalaisen tutkimus- ja opetushenkilökunnan määrä sekä opiskelijoiden ja henkilökunnan liikkuvuus (OKM 2015; 2017). Kansainvälistä verkostoitumista ja liikkuvuutta painotetaan myös tohtoriopintojen tulevaisuudenvisioissa (Niemi ym. 2011; OPM 2006). Tutkija-opettajat ja tohtoriopiskelijat voivat silti olla varsin kansainvälisiä ilman näiden kriteerien toteutumista, sillä ajatukset ja tekstit voivat liikkua maasta toiseen ilman että ihmiset liikkuvat.

Kansainvälistymisen määrittely ja painopisteet vaihtelevat (Hakala 2009; Knight 2004). Knightin (2004) mukaan kansainvälistymisellä on kaksi pääulottuvuutta: 1) kansainvälistyminen ulkomailla, millä viitataan opiskelijoiden ja tutkija-opettajien lyhyt- tai pitkäaikaiseen liikkuvuuteen sekä muuhun ylirajaiseen yhteistyöhön, sekä 2) kotikansainvälistyminen, jolla viitataan kotimaassa tapahtuvaan kansainvälistymiseen, erityisesti opetuksen ja oppimisympäristöjen näkökulmasta. Tällöin usein viitataan myös englannin kielen käyttöön yleiskielenä, *lingua francana*. Kansainvälistymisen tulkintaa yksinomaan englanninkielisyyden ja länsimaisuuden kautta on kritisoitu (mm. Trahar, Green, de Wit ja Whitsed 2016). Trahar kollegoineen esittää, että kansainvälistymistä ei pitäisi tarkastella vain määrällisinä lukuina tai progressiivisena edistyskertomuksena, vaan tarvitaan laadullista tutkimusta “ydinpelaajista” eli erilaisissa kansainvälisissä konteksteissa toimivista tutkija-opettajista. Koska kansainväliset tutkijat eivät ole yksi homogeeninen ryhmä, on tarpeellista saada tietoa kansainvälisyyden monista merkityksistä yksilöille, heidän perheilleen ja yhteisöille sekä akateemiselle uralle.

Päätös akateemisesta urasta tehdään usein jo aikaisessa vaiheessa yliopisto-opintojen aikana, mutta alalle päädytään myös monenlaisten reittien, jopa sattuman kautta (Lindholm 2004). Sama koskee akateemisen uran kansainvälisyyttä (Richardson & McKenna 2002). Perinteisissä urateorioissa korostuu lineaarisuus ja vertikaalisuus, kun uudemmat urateoriat korostavat monisuuntautuneisuutta ja horisontaalisuutta, joka edellyttää uudenlaisia selviytymistä auttavia työkaluja, kuten laskelmointia, viivyttelyä ja oikea-aikaisia siirtoja (Baruch 2004.) Akateeminen ura heijastaa joustavasti rakentuvaa ura-ajattelua, jonka keskiössä on henkilökohtaisen menestyksen tavoittelu ja itsensä toteuttaminen (Richardson & McKenna 2003). Samalla akateemiselle uralle on leimallista katkonaisuus (esim. Lindholm 2004), mihin kansainvälinen liikkuvuus voi tarjota yhden ratkaisun.

Tutkijat, jotka tunnistavat kansainvälisyyden olevan arvostettu ja monitulkintainen pääoma, osaavat hyödyntää sitä akateemisella urallaan (Kim 2017). Parhaimmillaan se voi tarjota merkittäviä henkilökohtaisia ja ammatillisia palkintoja, kuten positiivista urakehitystä (Bauder ym. 2016; Richardson & McKenna 2003). Työskentely ulkomailla osana akateemista uraa lisää tutkijan joustavia, omassa hallinnassa olevia vaihtoehtoja, mutta edellyttää myös suunnitelmallisuutta ja sellaisten käytäntöjen kehittämistä, jotka vähentävät epävarmuuden tunteita (Richardson & Zikic 2007). Työsuhteen jatkuvuuden epävarmuus voi näyttäytyä ongelmallisena ammatillisen identiteetin eheydelle (Korhonen & Törmä 2011). Akateemista työtä tekeville henkilöille ominaiset pelon, menettämisen ja epävarmuuden kokemukset voivat saada uusia piirteitä kansainvälisessä kontekstissa. Toisaalta akateemiseen työhön liittyy vahvoja merkityksellisyyden tunteita ja

vapautta, joita arvostetaan paljon (Ylijoki & Ursin 2013; Churchman & King 2009). Akateemisten urien tutkimuksessa on tutkittu vain vähän kansainvälisen työn väliaikaisuutta ja siihen sisältyviä mahdollisia riskejä ja haittapuolia. Myös laadullista, paikallisiin konteksteihin kytkeytyvää tutkimusta kansainvälistymisen monista merkityksistä on niukasti (Trahar ym. 2016).

Tämä tutkimus pyrkii tuomaan oman kontribuutionsa edellä kuvattuihin aukkoihin kansainvälisyyttä koskevassa tutkimuksessa. Tarkastelemme kansainvälisyyttä suomalaisessa yliopistossa työskentelevän kansainvälisen henkilökunnan näkökulmasta. Lähestymme kansainvälisten tutkija-opettajien uraa identiteetin muokkautumisena ja muokkaamisena sekä akateemiselle työlle tärkeiden pääomien hankintana, jolla pyritään vastaamaan sekä akateemisen yhteisön sisä- että ulkopuolelta tuleviin odotuksiin, haasteisiin ja uhkiin (ks. Bourdieu 1988; Breakwell 2014; Clegg 2008; Harris 2005). Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millainen rooli kansainvälisyydellä on akateemisen identiteetin rakentumisessa suomalaisen yliopiston kontekstissa. Tutkimuksessa pyritään vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1) millaisia sisältöjä akateemista identiteettiä vahvistavat pääomat saavat ja 2) millaisia uhkia kansainvälinen ura tuottaa akateemiselle identiteetille.

AKATEEMISEN IDENTITEETIN RAKENTUMINEN TIETEEN PELIKENTÄLLÄ

Lähestymme kansainvälisyyden merkitystä akateemisen identiteetin rakentumisessa tarkastelemalla sitä sosiologisen Pierre Bourdieun (1986) kenttäteorian sekä sosiaalipsykologian alueelle sijoittuvan Glynis Breakwellin (1986) uhattujen identiteettien teorian valossa. Vaikka teoriat ovat syntyneet eri lähtökohdista, niissä molemmissa on esillä yksilön suhde yhteisöihin, verkostoihin ja jäsenyyksiin sekä eräänlainen, yleensä tiedostamaton taistelu omasta paikasta sosiaalisessa maailmassa.

Kuvaamme tätä oman paikan, suhteiden ja tilan etsimistä akateemisen identiteetin rakentumisena.

Molempien teorioiden käyttö akateemista kansainvälistymistä koskevassa tutkimuksessa on ollut vähäistä, eikä teorioita ole aiemmin käytetty rinnakkain. Kenttäteorian arvo korkeakoulututkimuksessa on ollut vaarassa jopa unohtua (Maton 2005). Kun kenttäteoriassa katse kohdistuu kentän toimintaan ja sääntöihin, uhattujen identiteettien teoria auttaa kohdistamaan katseen siihen, miten toimijat kokevat selviytyvänsä kentällä. Valitsemiemme teorioiden avulla pyrimme syventämään kansainvälisen uran tuottamien pääomien ja niiden mahdollisen puuttumisen tarkastelua, ja sitä, millaisia uhkia tästä voi syntyä akateemisen identiteetin rakentumiselle.

Tieteen pelikentän piirteitä

Bourdieuun mukaan yhteiskunta muodostuu erilaisista kentistä, joiden hallinnasta ja sääntöjen määrittämisestä ihmiset kilpailevat (Bourdieu & Wacquant 1995; Mäkelä 1994; Roos 2013). Kentälle pääsee vain, jos omaksuu kentällä vaaditut säännöt ja pystyy osoittamaan niiden hallitsemisen (Bourdieu & Wacquant 1995, 127,135–136). Kentällä arvostetaan erilaisia pääomia, joiden omistamisen avulla on mahdollista saavuttaa kentän jäsenyys (Naidoo 2004). Bourdieu (1986) erottelee pääomalle kolme päälajia, jotka ovat taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma. Taloudellinen pääoma voi olla esimerkiksi tuloja, omaisuutta tai virka-asemia, kulttuurinen pääoma oppiarvoja, tietoja tai saavutettua arvonantoa, ja sosiaalinen pääoma suhdeverkostoja ja toiminta- ja menettelytapojen tuntemusta. Näistä voi kehittyä erityistä symbolista pääomaa, joka on kaikkein arvokkainta kentällä menestymisen kannalta. Bourdieuun (1987, 109) mukaan pääomista taistelu ei kuitenkaan ole tietoisista vaan yleensä tiedostamatonta pyrkimystä saavuttaa arvostettua pääomaa.

Kenttä asettaa yksilöille tietyt rajat esimerkiksi siitä, millaisia asioita on hyväksyttyä tavoitella tai toivoa (Bourdieu 1988, 87, 144). Kentällä toimijat ja instituutiot omaavat eri arvoisia asemia. Nämä asemat ovat riippuvaisia omista resursseista, jotka suhteutetaan muihin kentällä oleviin toimijoihin (Naidoo 2004). Keskeistä kentän käsitteessä onkin yksilön näkeminen kentällä muokkautuvana sosiaalisesti aktiivisena toimijana. Tämä aktiivinen toimijuuden taso on mahdollista saavuttaa silloin, kun yksilöllä on kaikki kentän sisällä menestymiseen ja vaikuttamiseen tarvittavat ominaisuudet. (Bourdieu & Wacquant 1995, 135–136.)

Autonomian käsite muodostaa Bourdieuun kenttäteorian ytimen, ja se näkyy tavassa, jolla kenttä luo omia arvojaan ja menestyksen merkkejään. Kuitenkaan arvot yksinään eivät pysty muodostamaan kenttää, vaan sekä taloudellisilla että poliittisilla tekijöillä on roolinsa kentän rakentumisessa. (Maton 2005.) Toimijan vahvuus, asema ja strateginen orientaatio kentällä määräytyvät sen perusteella, miten hyvin hän on onnistunut keräämään kentällä arvostettuja pääoman lajeja (Bourdieu & Wacquant 1995, 126). Toisin sanoen menestymiseen kentällä vaikuttaa se, kuinka hyvin yksilö onnistuu hyödyntämään omia pääomiaan niin, että hänen asemansa kentällä vahvistuu (Mäkelä 1994; Siisiäinen 2005).

Pelin metaforaa käyttäen, pääomien hankinta ja hyödyntäminen on keskeinen osa tieteen pelikentällä toimimista. Yliopistopelin pelaaminen vaatii akateemiselle uralle päätyneiltä jatkuvia

pelin mukaisia strategisia valintoja, jotka säätelevät sekä tulevaisuuden uranäkymiä, että työn tekemistä yliopistossa. Kentän toimijoille kehittyikin pelin pelaamisen kokemusten seurauksena tietynlainen *habitus*, jolla Bourdieu viittaa taipumuksiin ja asenteisiin, suhtautumistapojen kokonaisuuteen ja mielen rakenteeseen, jotka heijastavat ulkoisten rakenteiden sisäistynyttä olemusta (Bourdieu 1984, 170). Bourdieun mukaan *habitus* rajoittaa, mutta ei määritä ihmisen toimintaa, jos yksilö pystyy havainnoimaan kentän toimintaa reflektiivisesti.

Uhkat akateemisen identiteetin muokkaajana

Tieteen pelikentällä menestyminen on vaativaa eikä hyvästä 'pelaamisesta' huolimatta aina saavuteta arvokkaita pääomia. Tämä voidaan nähdä uhkana toimijan akateemiselle identiteetille. Akateemista identiteettiä tuotetaan erilaisten kertomusten avulla, jotka auttavat hahmottamaan yksilöiden paikkaa ja roolia instituution sisällä. Vaikka kertomusten sisällä on eroavaisuuksia, ovat yleisimmät kertomukset usein linjassa organisaation sisällä hyväksytyjen käytäntöjen ja toimintamallien kanssa. (Churchman & King 2009.) Akateeminen identiteetti muodostuu sosiaalisten ja institutionaalisten paineiden sekä identiteetin säilyttämisen välisessä vuorovaikutuksessa (Henkel 2005). Sen muodostumiseen vaikuttavat yksilön omat arvot ja uskomukset, sekä vallitseva organisaatiokulttuuri ja oma asema työyhteisössä (Clegg 2008; Harris 2005). Koska työnteon on oltava linjassa organisaation strategian kanssa, on akateemisen työn tekijöillä kasvava paine oikeanlaisen ammatillisen identiteetin rakentamisesta (Harris 2005). Siksi on tärkeää tunnistaa mikä on arvokasta pääomaa akateemisessa ympäristössä.

Breakwellin (1986) uhattujen identiteettien teoria pyrkii kuvaamaan sitä, kuinka ihmiset pyrkivät selviytymään tilanteissa, joiden he kokevat uhkaavan heidän identiteettiään. Teorian mukaan identiteetti koostuu tunteista, uskomuksista ja asenteista, ja on toiminnan ensisijainen motivaattori. Identiteetti voi aiheuttaa toimintaa, mutta vastaavasti toiminta voi muovata identiteettiä, jolloin kyse on dialektisesta suhteesta. Identiteetti rakentuu sosiaalisessa kontekstissa suhteessa henkilöiden välisiin verkostoihin, erilaisten ryhmien jäsenyyksiin sekä ryhmän välisiin suhteisiin. Jokainen yksilö toimii omien verkostojen, jäsenyyksien ja suhteiden sisällä ja identiteetin sisältöä omaksutaan juuri näistä sosiaalisista rakenteista. Nämä sosiaaliset rakenteet luovat yksilölle rooleja, joihin mukautua. Niiden arvojen ja uskomusten pohjalta määritetään kussakin tilanteessa hyväksytyt käytöstavat ja asenteet. (mt. 34–36.)

Identiteettiä kohtaavien uhkien perimmäinen syy voi olla joko sisäinen tai ulkoinen. Sisäinen uhka voi ilmetä tilanteessa, jossa yksilö pyrkii muuttamaan hänen asemaansa sosiaalisen kentän sisällä. Ulkoinen uhka liittyy muutoksiin sosiaalisessa kontekstissa, mikä ei yksinään tai automaattisesti tarkoita uhkaa identiteetille. Uhka on ennen kaikkea subjektiivinen kokemus, ja se syntyy silloin kun identiteettiprosessi tulee häiriytyksi. (Breakwell 1986, 46–47.) Yksilö voi olla uhatussa asemassa pitkän aikaa, vaikka itse uhkien kokemus on usein lyhytaikaista (mt. 77). Sosiaalisessa yhteisössä tapahtuvien muutosten laajuudella on todettu olevan yhteys siihen, millainen uhka se on identiteetille. Esimerkiksi silloin, kun työttömyys kohdistuu suurempaan joukkoon, uhka on pienempi kuin silloin, jos henkilö on ainoa irtisanottu (mt. 51). Uhkaa ei myöskään aina koeta merkityksellisenä tai traumaattisena tapahtumana, koska uhka saattaa olla jollakin tasolla jatkuvaa sosiaalisten ja persoonallisten olosuhteiden muuttuessa. Näin ollen identiteetin muutoksen ollessa jatkuvaa, myös uhkien kokemuksen tunne vaihtelee. (Breakwell 2014, 35.) Sopeutuminen riippuu siitä, millainen henkilökohtainen merkitys muutoksille annetaan, kuinka välitöntä osallistumista muutos vaatii, kuinka paljon identiteetin muutosta tarvitaan ja kuinka kielteiseksi vaadittava muutos arvioidaan (Breakwell 1986, 40–41). Akateemisella pelikentällä tapahtuvat muutokset edellyttävät yksilöltä jatkuvaa identiteetin sopeuttamistyötä, vaikka uhkien vaikutusta ja olemassaoloa ei tunnistettaisikaan.

TUTKIMUKSEN AINEISTO JA ANALYYSI

Tutkimusaineisto koostuu suomalaisen yliopiston kansainväliselle henkilökunnalle tehdyistä haastatteluista. Aineiston keruu toteutettiin yhteistyössä Higher Education in Transition - tutkimusryhmän¹ kanssa (Kekkonen 2016). Se hankittiin kansainväliselle henkilöstölle suunnatun englanninkielisen koulutuksen yhteydessä. Koulutuksessa oli mukana yhteensä 17 henkilöä, jotka kaikki kutsuttiin tutkimukseen mukaan. Mukana oli ulkomaalaisia, ulkomailla syntyneitä suomalaisia sekä suomalaisia, jotka ovat eläneet vuosia ulkomailla. Kansainvälinen henkilökunta, joita kutsuttiin mukaan tutkimukseen, määrittyi näin osallistujien oman identifioitumisen kautta, eli ei kansallisuuteen, kieleen tai kulttuuriin liittyvänä kysymyksenä. Tutkimuksessa on tapaustutkimukselle tyypillisiä piirteitä, sillä kyse on rajatusta joukosta kansainvälistä uraa tekeviä henkilöitä yhdessä suomalaisessa monialayliopistossa.

Kutsutuista kymmenen osallistui haastatteluihin ja he kaikki edustivat eri kansallisuuksia.

Haastateltavat olivat uransa eri vaiheissa olevia, tutkimus- tai opetuspainotteisia töitä tekeviä

henkilöitä oli seitsemän sekä tohtoriopiskelijoita kolme. He edustivat eri tieteenaloja luonnontieteistä ihmistieteisiin. Myös tohtoriopiskelijat tekivät opetustehtäviä.

Haastateltavat olivat työskennelleet Suomessa muutamasta vuodesta useisiin vuosikymmeniin. Vaikka he olivat päätyneet kansainväliselle uralle moninaisista syistä, yhteistä oli, että kukin oli tullut Suomeen omien verkostojensa ja uratavoitteidensa mukaan (ks. myös Raunio, Korhonen & Hoffman 2010, 20).

Koska yksityiskohtaiset tiedot haastateltavista voivat olla riski henkilöiden anonymiteetille, emme kuvaa tässä tarkempia tietoja esimerkiksi siitä mitä oppiaineita tai lähtömaita he edustivat. Havaintoja tehtäessä on aiheellista pitää mielessä, millaiset havainnot ovat tutkimuksen kannalta tärkeitä, ja kaikki omaan kulttuurin nähden eroava ei välttämättä ole keskeistä tutkimuksen analyysin kannalta (Pietilä 2010). Koska tutkimuksen keskiössä ei ole kulttuurierot, emme kiinnitä erityistä huomiota haastateltujen kulttuuriseen taustaan. Silti kulttuurien väliset erot ja toisistaan poikkeavat Suomeen tulemisen syyt tekivät aineistosta rikkaan ja monipuolisen. Toisen kulttuurin edustajalle saatetaan selittää asioita yksityiskohtaisemmin, koska haastattelija ja haastateltava eivät jaa samaa kulttuurista ymmärrystä (Pietilä 2010).

Puolistrukturoidut haastattelut toteutettiin kahtena eri päivänä koulutuksen lähipäivien yhteydessä. Haastattelu sisälsi kolme pääteemaa: 1) nykyinen työnkuva, 2) päätyminen kansainväliselle akateemiselle uralle ja sopeutuminen ulkomaiseen yliopistoon, ja 3) tulevaisuuteen suuntautuminen. Jos haastateltava ei ymmärtänyt kysymyksiä, hänelle esitettiin tarkentavia lisäkysymyksiä. Siitä huolimatta merkityssuhteet voidaan nähdä monikerroksisena ja kompleksisena kokonaisuutena (Hoikkala 1989), varsinkin kun suurin osa haastatelluista ei käyttänyt haastattelussa omaa äidinkieltään. Tässä tutkimuksessa merkitysten tulkintaa tapahtui useissa eri vaiheissa: suomenkielinen haastattelija laati kysymykset englanniksi, sen jälkeen haastateltava tulkitsi haastattelukysymykset ja käänsi omat merkityksensä itselleen vieraalle kielelle, tämän jälkeen tutkija tulkitsi nämä merkitykset jälleen suomen kielelle analyysin ja raportoinnin aikana. Viimeisenä tulkitsijana toimii lopulta tutkimuksen lukija, jonka oma arviointikyky määrittää sen, millaisen luotettavuusarvon tutkimus häneltä saa (ks. Hoikkala 1989).

Aineiston analyysi toteutettiin yhdistäen aineistolähtöistä ja teoriaohjaava sisällönanalyysiä (ks. Krippendorff 2004). Aineistolähtöisessä vaiheessa aineistoa luettiin moneen kertaan läpi, etsien ja alleviivaten siitä kaikki myönteiset, kielteiset ja neutraalit akateemista työtä koskevat ilmaisut.

Analyysiyksiköksi täsmentyi ajatuskokonaisuus, joka oli joko lauseen osa tai useampi lause. Analyysi jatkui noudattaen aineistolähtöisen sisällönanalyysin kolmea vaihetta, jossa maininnat pelkistettiin (reduointi), ryhmiteltiin alaluokkiin (klusterointi) ja lopuksi niistä muodostettiin yläluokkia (abstrahointi) (ks. Taulukko 1).

Taulukko 1. Esimerkki aineistolähtöisestä luokittelusta.

ALKUPERÄINEN ILMAISU	PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
”Tunnen lähes kaikki yksikköni professorit ja he tuntevat minut henkilökohtaisesti. Voin pyytää heiltä apua milloin tahansa, koska tunnen heidät henkilökohtaisesti ja he tuntevat minut.” (H2)	Tuen saaminen kollegoilta	Kollegiaalisen verkoston merkitys
”Tulla toimeen myös ulkoisten, hmm, esteiden, ja sellaisten henkilöiden kanssa, jotka eivät ole kovin ystävällisiä.” (H5)	Toimeentulo ulkoisten esteiden ja epäystävällisten ihmisten kanssa	Sosiaalisen tuen puute

Seuraavassa vaiheessa yläluokista muodostettiin Bourdieun (1986) pääomatyyppjä vastaavat pääluokat (Taulukko 2). Työtä koskevat myönteiset ja neutraalit ilmaisut luokiteltiin pääomien sisällöiksi, koska halutun pääoman saavuttaminen vahvistaa akateemista identiteettiä. Vastaavasti kielteiset ilmaisut kertovat pääomien puuttumisesta ja siksi ne luokiteltiin pääoman kääntöpuoleksi, uhkaksi akateemiselle identiteetille.

Taulukko 2. Esimerkki pääomatyyppjä vastaavan pääluokan muodostamisesta.

ALALUOKAT	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Itsensä toteuttaminen Vapaus tehdä omia päätöksiä Suomi vetovoimaisena maana Muutoksen haluaminen omaan elämään	Akateemisen työn autonominen luonne	Kulttuurinen pääoma – itsensä kehittämistä, merkityksellisyyttä ja autonomiaa
Tiedon eteenpäin vieminen Tutkimuksen ja opetuksen suhde	Tutkimustyön merkityksellisyys	
Itsensä kehittäminen Uudenlaisen näkökulman saaminen	Itsensä kehittäminen	

Seuraavaksi siirrymme tutkimustulosten raportointiin. Analyysin tuloksena syntyneet pääluokat kuvataan tuloslukujen yhteydessä. Aineistoesimerkit on käännetty englannista suomeksi.

KULTTUURISEN PÄÄOMAN RAKENTUMINEN JA UHAT

Kansainvälinen ura tukee tutkija-opettajia saavuttamaan ja ylläpitämään seuraavia kulttuurisia pääomia: itsensä kehittäminen, akateemisen työn autonominen luonne ja tutkimustyön merkityksellisyys. Näiden käänttöpuolena ovat akateemisen pelin kulttuuriset rajat ja näköalattomuus, mitkä tässä tulkittiin uhkaksi akateemiselle identiteetille.

Kansainvälinen akateeminen ympäristö nähtiin suotuisana oppimisympäristönä, joka tukee itsensä kehittämistä ja mahdollistaa uudenlaisten näkökulmien saamisen. Työpaikka ja kohdemaat olivat tarkentuneet sen perusteella, millaisia taitoja oli mahdollista oppia. Toisaalta vain yksi haastateltava kertoi Suomen olleen hänen ensisijainen kohde. Muut kertoivat päätyneensä kansainväliselle uralle erilaisten sattumien kautta:

”Niin, päädyin Suomeen koska tämän hetkinen ohjaajani työskentelee sillä kentällä, johon halusin laajentaa ja tutkia sitä tarkemmin --.” (H4, 1 vuosi Suomessa)

”Puhdas sattuma. -- Ja sen jälkeen yksi asia johti toiseen. -- Olisin voinut mennä mihin tahansa.” (H7, parikymmentä vuotta Suomessa)

Ennen Suomeen tuloa oli suurimmalla osalla haastatelluista aiempaa kansainvälistä kokemusta jossakin toisessa maassa työskentelystä. Ulkomaille ei oltu hakeuduttu pelkästään akateemisen mielenkiinnon ohjaamana, vaan henkilökohtaisilla intresseillä, kuten harrastuksilla, halulla nähdä maailmaa ja asua ulkomailla, oli merkitystä. Sattuma, vastaan tulevat tilaisuudet ja seikkailunhalu on myös aiemmin havaittu merkittäviksi tekijöiksi kansainväliselle akateemiselle uralle suuntautumisessa (Richardson & McKenna 2002; 2003).

Suomeen oli useassa tapauksessa tultu sen vuoksi, että työn vastaanottaminen mahdollisti itsensä toteuttamisen ja omaan työnkuvaan koettiin pystyvän vaikuttavan. Akateeminen autonomia nähdään usein yhtenä keskeisimpänä akateemista identiteettiä muovaavana arvona (Henkel 2005). Akateemiseen työhön sisältyvän autonomian katsottiin mahdollistavan tutkimus- ja opetustyön

tekemisen henkilökohtaisen mielenkiinnon ohjaamana. Akateemisen vapauden kuvauksissa korostui erityisesti valinnan tekemisen vapaus ja mahdollisuuteen tarttuminen. Haastatteluissa tuli esille tulevaisuuteen suuntautuminen, jossa pohdittiin omaa paikkaa osana tieteen pelikentän pelejä. Näissä peleissä yksi haastateltava kokee olevansa “kansainvälinen potentiaali”, johon yliopisto uskoo ilman reunaehtoja, kun taas toinen kokee yliopiston rajoittavan tutkijan autonomiaa:

”Mielestäni se on hyvä juttu, että sinulta odotetaan sitä, minkä sinussa uskotaan olevan parasta, eikä jotain jo vakiintunutta, ennalta määritettyä.” (H5, n. 5 vuotta Suomessa)

”Olin järkyttynyt, koska minulla oli ajatus siitä mitä haluaisin tehdä tai mihin haluaisin urallani keskittyä, mutta yliopisto asetti minulle rajoituksia niin, etten voi keskittyä siihen” (H2, n. 5 vuotta Suomessa)

Jälkimmäinen haastateltava oli kokenut olevansa pakotettu toteuttamaan yliopiston taholta tullutta suunnitelmaa ilman että hänellä oli minkäänlaista vaikutusmahdollisuutta. Vieraskielisessä ja itselle uudessa akateemisessa ympäristössä toimija voi kokea olevansa paikallisia haavoittuvampi. Kulttuurisen pääoman kääntöpuolena aineistosta nousi esiin uhka autonomian menettämisestä, jota viime kädessä määrittävät yliopiston valtarakenteet. Autonomian menettäminen nähtiin erityisesti uhkana oman osaamisen kehittämiseksi, ja siten kulttuurisen pääoman ja symbolisen pääoman, arvostuksen, saavuttamiselle. Vaikka epävakaus ja epävarmuus nähdään akateemiselle työlle ominaisina piirteinä (ks. myös Barnett 2000), oli oman työnkuvan epäselvyyden vuoksi päädytty myös vaihtamaan työpaikkaa.

Haastateltavat toivat esiin jatkuvan tarpeen ja halun kehittää itseään tieteellisesti ja suhtautuivat tutkimuksen tekemiseen intohimoisesti. Kansainvälistymisen avulla pyritään hankkimaan uusia tietoja ja taitoja, joita ei muuten olisi mahdollista saavuttaa. Nämä havainnot ovat linjassa aiempien tutkimusten tulosten kanssa (Bauder ym. 2016; Richardson & McKenna 2002). Henkilökohtaiset tavoitteet ja niiden kunnianhimo vaihtelivat, mutta tutkimustyötä pidettiin merkityksellisenä osana omaa uraa, kuten seuraavassa:

”Tämä saattaa kuulostaa hieman mahtipontiselta, mutta tieteellinen läpimurto, tarkoitan vaatimattomassa mielessä, haluaisin luoda jotakin uutta ja merkittävää. Se voisi olla jokin uusi määritelmä tai tutkimustuloksia.” (H1, yli 10 vuotta Suomessa)

Tieteellisten julkaisujen merkitys urakehitykselle tiedostettiin hyvin, mutta esille tuli myös pyrkimys popularisoida tiedettä, millä tavoiteltiin suurempaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Opetuksen ja tutkimuksen yhdistäminen nähtiin tärkeänä, ja haastatellut kokivat yhdistämisen yleensä suhteellisen mutkattomana. Haastateltavat eivät kokeneet opetustyötä taakkana ja kaikki kertoivat tavoittelevansa opetustyön tekemistä tulevaisuudessa. Tämä toive poikkeaa hieman aiemmista tutkimuksista, joissa tutkimus tulee esille selvästi opetusta arvokkaampana pääomana (esim. Deem & Lucas 2007). Koska Suomessa yliopistojen vakituiset tehtävät ovat pääsääntöisesti opetustehtäviä, on mahdollista, että haastateltavat halusivat tietoisesti korostaa suomalaiselle haastattelijalle valmiuttaan hankkia paikallisen yliopiston rekrytoinnissa arvokkaaksi nähtyjä pääoman lajeja.

Edelliset havainnot herättävät kysymyksen siitä, saako akateeminen maahanmuutto Suomeen muista maista poikkeavia piirteitä. Aiemmin Bauder (2015) on esittänyt, että akateeminen maahanmuutto poikkeaa esimerkiksi taloudellisesta maahanmuutosta. Kuitenkin suuri osa tutkimukseen osallistuneista oli ollut Suomessa jo pitkään, joten kyse ei ole välttämättä halusta jäädä Suomeen, vaan siitä onko enää mahdollisuutta palata. Yhden haastateltavan mukaan tämän kotimaan yliopisto oli kannustanut häntä hankkimaan kokemusta kansainvälisyydestä, mutta ulkomaanjakson jälkeen hänet nähtiin epäpäteväksi työtehtäviin, koska hän ei enää yliopiston mukaan tuntenut paikallista tieteellistä kulttuuria eikä omannut oikeanlaista kulttuurista pääomaa. Kansainvälistymisen merkitys akateemiselle uralle näyttäytyy näin kaksiteräisenä miekkana, johon kuuluu menestymisen mahdollisuuden lisäksi riski ja uhka siitä, että menettää asemansa jollakin toisella tieteellisellä pelikentällä (ks. myös Ackers 2008).

SOSIAALISEN PÄÄOMAN RAKENTUMINEN JA UHAT

Aineistosta havaitut sosiaalisen pääoman muodot koskivat ammatillisten ja institutionaalisten verkostojen merkitystä sekä kollegiaalisten yhteisöjen tärkeyttä itselle vieraassa kulttuurisessa kontekstissa. Näiden kääntöpuolena on sosiaalisen tuen puute sekä paikallisiin kieleen ja yliopiston työkulttuuriin sopeutuminen, mitkä uhkaavat sosiaalisen pääoman karttumista ja akateemisen identiteetin rakentumista.

Verkostojen rakentaminen tuli aineistossa esiin keskeisenä sosiaalisen pääoman kartuttamisen muotona. Sosiaalisten verkostojen hyödyntäminen on tulkittavissa strategiseksi valinnaksi, josta voidaan pyrkiä hyötymään tulevaisuudessa (Bourdieu 1986, 349). Muutama haastateltava oli saanut

työn yliopistossa juuri sosiaalisten verkostojen kautta. Vaikka kansainvälisiä verkostoja pyrittiin tietoisesti rakentamaan, ei itse kohdemaalla nähty kovinkaan suurta merkitystä. Yliopiston kansainväliset yhteistyösuhteet olivat sekä mahdollistaneet Suomessa työskentelyn, että toimineet vetotekijänä työpaikan valitsemisessa. Suomessa työskentelyn toivottiin edistävän omaa uraa muun muassa hyvien yhteistyökumppanuuksien kautta, ja oli siksi tarkoituksellinen valinta:

”Jos otat tähtäimeen ryhmän, jonka kanssa teet töitä, silloin sinulla on paremmat mahdollisuudet solmia yhteistyökumppanuuksia ja olla osana ryhmää, jolla on hyvä maine. Se on jotain, mitä voi itse valita tai tietoisesti tavoitella” (H9, n. 5 vuotta Suomessa)

Raunion ja kollegoiden (2010) mukaan pitkäaikaisen liikkuvuuden yhteydessä syntyneet kansainväliset suhteet ovat usein muodostuneet uran kannalta kaikkein oleellisimmiksi verkostoiksi. Pitkäaikaisen liikkuvuuden voidaan nähdä perustuvan pitkän tähtäimen puitteiden rakentamiseen kansainvälisen uran luomiseksi (mt. 23–25.) Tässä aineistossa kansainvälisellä yhteistyöllä nähtiin olevan vaikutusta oman urakehityksen lisäksi myös tutkimuksen laatuun. Koska globaalit verkostot kulkevat tutkijan mukana hänen siirtyessä maasta toiseen, kansainvälisen kokemuksen on havaittu tuovan usein etua rekrytointitilanteessa (ks. Bauder ym. 2016).

Ammatillisten verkostojen lisäksi aineistossa tuli esille kollegiaalisuuden merkitys pääomana, joka edesauttaa sopeutumista paikalliseen tiedeyhteisöön. Kokemus yhteisöön kuulumisesta on yksi keskeisimpiä identiteetin muodostumisen lähteitä (Breakwell 1986, 16–17). Avoin keskusteluyhteys työkavereiden kanssa mahdollisti sekä tieteellisistä että henkilökohtaisista asioista keskustelun, ja se koettiin tärkeänä työn mielekkyyttä lisäävänä asiana:

”Tunnen lähes kaikki yksikköni professorit ja he tuntevat minut henkilökohtaisesti. Voin pyytää heiltä apua milloin tahansa, koska tunnen heidät henkilökohtaisesti ja he tuntevat minut.” (H2, n. 5 vuotta Suomessa)

Yhteisön merkitys tuli esiin sekä tuen saamisena, että rakentavan keskusteluyhteyden luomisena. Kollegat tarjosivat sosiaalista ja henkistä tukea sekä käytännön apua. Kollegiaalisuuden rooli aineistossa näyttäytyi mahdollisuutena saada vertaistukea työkavereilta, ja sitä kautta päästä mukaan niihin keskusteluihin, joita toiminta akateemisen yhteisön täysivaltaisena jäsenenä edellyttää. Sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen ja yliopiston toimintaan aktiivisesti osallistuminen koettiin myös yliopiston asettamana velvollisuutena.

Kuitenkaan verkostot ja tuki eivät näyttäneet kaikille samalla tavalla. Suomalaiset nähtiin usein sosiaalisesti eristäytyneinä, ja heihin koettiin olevan vaikeaa ottaa kontaktia. Suomalaista työntekotapaa kuvattiin hyvin yksilökeskeiseksi ja ryhmään kuulumisen koettiin vaikeana.

Yliopiston henkilökunnan kanssa oli vain opittava pärjäämään, kuten seuraavassa:

”Tulla toimeen myös ulkoisten, hmm, esteiden, ja sellaisten henkilöiden kanssa, jotka eivät ole kovin ystävällisiä.” (H5, n. 5 vuotta Suomessa)

Sosiaalisen tuen puute näkyi etenkin läheisten ihmisten ikävöimisessä ja perheen tukea olisi tarvittu arkielämän pyörittämisessä. Esiin tuli kaipaus luoda ystävyysuhteita oman maan kansalaisten kanssa. Ulkopuolisuuden kokemukset ovatkin yleisiä kansainväliselle uralle lähdettäessä. Usein sopeutumisen vaikeuksia pyritään selittämään kulttuurien välisillä eroilla (esim. Richardson & McKenna 2002), mutta ne eivät yksinään riitä perustelemaan sopeutumishaasteita. Tässä aineistossa sopeutumisvaikeuksia tuli esiin myös henkilöillä, joiden kulttuuri oli lähellä suomalaista kulttuuria. Hankaluuksia tuotti vieraan maan ja yliopiston opiskelu- ja työkäytäntöihin tottuminen.

Englannin käytön työyhteisön kielenä koettiin selvästi edesauttavan kansainvälisen työympäristön luomista ja olevan edellytyksenä yhteisöön kuulumiselle. Eri tiedekuntien käytännöissä vaikutti olevan suuriakin eroja niin kansainvälisen ilmapiiriin kuin kollegiaalisuuden välillä. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että yhteisöön kuulumisen haasteet korostuvat etenkin niissä tiedekunnissa, jotka eivät lähtökohtaisesti ole kansainvälisiä (esim. Raunio ym. 2010, 93). Jos yhteinen kieli puuttuu arjessa, kansainvälisen uran mahdollisuudet saattavat kääntyä uhkaksi akateemiselle identiteetille. Omia kielteisiä tunteita tai ajatuksia työtä tai ympäröivään kulttuuriin sopeutumista kohtaan kuvattiin myös henkilökohtaisina heikkouksina. Toisin sanoen haastateltavat kokivat, että omat kielteiset tunteet tai ajatukset johtuivat liian vähäisestä sosiaalisesta pääomasta, eikä niinkään ulkopuolisista tekijöistä.

“Jos haluan jatkaa täällä työskentelemistä, mitä haluan --, minun täytyy oppia selviytymään omien rajoituksieni, kuten kielimuurin kanssa--.” (H5, n. 5 vuotta Suomessa)

Breakwellin (1986) mukaan juuri sellaiset henkilökohtaiset ominaisuudet, jotka tulkitaan haitallisiksi myönteisen minäkuvan saavuttamiseksi ja vahingoittavat itsetuntoa, ovat tulkittavissa

uhkiksi (Breakwell 1986, 12–13). Suomen kielen osaamattomuuden koettiin vaikeuttavan oman osaamisen täyttämistä ja vähentävän mahdollisuuksia saada opetus- tai hallinnollisia tehtäviä (ks. myös Kim 2017). Pitkäaikainen ura Suomessa vaikutti siksi haasteelliselle. Toisaalta opetus ja hallinnolliset tehtävät vievät aikaa tutkimustyöltä, joka nähtiin kuitenkin yhdeksi merkittävimmäksi pääomaksi akateemisen työn pelikentällä. Tällöin kielitaidottomuus kääntyi myönteiseksi mahdollisuudeksi keskittyä tutkimukseen.

TALOUELLISEN PÄÄOMAN RAKENTUMINEN JA UHAT

Rahoitus koettiin merkityksellisenä osana työn tekemistä ja sen seurauksena tavoittelemisen arvoisena pääomana. Tämä puolestaan tukee ajatusta taloudellisen pääoman toimimisesta muiden pääoman lajien keräämisen mahdollistajana (Bourdieu 1986, 252). Taloudelliseen pääomaan laskettavia pääoman kuvauksia ilmeni vain vähän tässä aineistossa, mutta uhkissa sitäkin enemmän. Tämä tukee Ylijoen ja Ursinin (2013) havaintoa siitä, että palkasta ja työsopimuksista puhuminen koetaan akateemisessa kulttuurissa soveliaana vain silloin, kun niiden saaminen on uhattuna.

Haastateltavat selvästi tiedostivat rahoituksen saamisen määrittelevän pitkälle heidän tulevaisuuden työmahdollisuutensa. He pitivät rahoitushauissa onnistumista yhtenä keskeisenä tavoitteena, koska se osoittaa kyvykkyyttä tieteen pelikentän keskinäisessä kilpailussa. Rahoitushauissa onnistuminen nähdään merkinä menestyksestä (ks. Ylijoki & Ursin 2013), jolloin voidaan puhua symbolisen pääoman karttumisesta.

Taloudelliset realiteetit määrittivät sitä, missä akateemista uraa ja työtä kannatti tehdä. Haastatellut tiedostivat kansainvälistymisen tuoman rahavirran merkityksen tiedekunnille ja yliopistolle, jolloin he itse olivat haluttua pääomaa yliopistolle. Toisaalta heidän itsensä piti saada riittävä toimeentulo. Yksi haastateltava mainitsi suomalaisen koulutuksen maksuttomuuden merkittäväksi Suomeen muuttamisen syyksi:

”Etsin rahoitusta, ja kun en saanut sitä päätin muuttaa Suomeen, koska koulutus on täällä ainakin ilmaista --.” (H2, n. 5 vuotta Suomessa)

Suomeen oltiin valmiita jäämään alkuperäistä suunnitelmaa pidemmäksi aikaa, jos rahoitus järjestyisi. Myös yliopiston ulkopuolisilla taloudellisilla tukimuodoilla oli merkitystä, vaikka tutkijan uran näkökulmasta ei-kilpailtu rahoitus voi olla myös dismeriitti. Tärkeänä koettiin

esimerkiksi vanhempainrahan ja opintotuen tuomat helpotukset, varsinkin jos yliopisto ei maksanut heille palkkaa. Osa haastateltavista oli aiemmin suorittanut maisteriopinnot Suomessa ja olivat nyt tutkijanuran alkuvaiheessa väitöskirjatutkijoina. Saadut tuet ja apurahat loivat tunnetta omasta erityisyydestä ja etuoikeutetusta asemasta:

”--(T)aloudellinen tuki on mahtava juttu, mutta on kuitenkin myös mahtavaa, kun on mahdollista saada erilaisia apurahoja ja palkkaa, se ei tapahdu kaikille. Se tekee minusta monessa suhteessa paljon etuoikeutetumman.” (H6, n. 5 vuotta Suomessa)

Taloudelliset edut eivät kuitenkaan määrittäneet ensisijaisesti kansainvälistä uraa. Esimerkiksi yksi haastatelluista kertoi tulleensa Suomeen, vaikka tiesi, että toisessa maassa olisi paljon paremmat edellytykset rahoituksen saamiselle. Tämä tukee ajatusta muiden kuin taloudellisten pääomien ensisijaisuudesta kansainvälisen akateemisen identiteetin rakentumisessa.

Akateemisen työn tekemisen epävarmuus kansainvälisessä ympäristössä nousi yhdeksi keskeisimmäksi pääomien keräämistä uhkaavaksi tekijäksi. Tämä ilmeni mainintoina epävakaita työmarkkinoista, omista mahdollisuuksista menestyä akateemisessa kilpailussa ja taloudellisen toimeentulon haasteista, heijastaen näin taloudellisen pääoman kääntöpuolta. Tulokset ovat yhteneviä Korhosen ja Törmän (2011) havaintojen kanssa siitä, että muun muassa akateemiseen uraan yhdistettävät epävarmuudet tuovat oman leimansa yliopiston opettajan ammatillisen identiteetin kehittymiseen. Kansainvälistyminen on yhteydessä yhä enenevässä määrin työopimusten umpeutumiseen liittyvään työpaikkojen välillä liikkumiseen (Ackers 2008). Suomeen tuleminen oli useammassa tapauksessa ollut riippuvainen joko rahoituksen tai työpaikan saamisesta. Tulevaisuuden suunnitelmat olivat täysin avoinna ja riippuvaisia siitä millaisia tilaisuuksia eteen sattuu tulemaan ja mihin satutaan rahoitusta saamaan. Haastateltavat eivät tieneet kuinka kauan he aikovat pysyä Suomessa eivätkä sitä, minne päin maailmaa työt seuraavaksi vievät.

Jatkuva epätietoisuus rahoituksesta on potentiaalinen uhka tutkimuksen jatkuvuudelle (ks. Henkel 2005). Rahoituksen hankkimiseen liittyvän työn jatkuvuuden uhan on todettu koskevan myös jo tuen saaneiden tutkijoiden työskentelyä, aiheuttaen muun muassa häiriöitä tutkimusryhmien työskentelyyn (Ackers 2008). Kansainväliseen akateemiseen uraan sidoksissa olevat riskit ja epävarmuus johtavat jatkuvaan mahdollisuuksien etsimiseen (Richardson & Zikic 2007, 167), joka tässä tutkimuksessa ilmeni nimenomaan epätietoisuutena omasta tulevaisuudesta.

KANSAINVÄLISEN URAN TUOMA ARVOSTUS SYMBOLISENA PÄÄOMANA

Symbolinen pääoma auttaa yksilöä erottautumaan muista, ja sen avulla muut pääoman lajit tulevat merkityksellisiksi ja vaikuttaviksi (Siisiäinen 2005). Edellä kuvattu kulttuuriseen pääomaan liitetty mahdollisuus toteuttaa itseään, valita oma tutkimusaihe ja vaikuttaa omaan työnkuvaan koettiin merkiksi osaamisen arvostamisesta, ja sitä kautta symbolisen pääoman muotona. Haastatellut vaikuttivat tiedostavan oman kansainvälisyytensä tuoman arvon ja merkityksen yliopistolle. Arvostuksen saaminen sellaisilta tahoilta, joita itse arvostaa, on osaltaan luomassa pohjaa sekä itsetunnolle että itseluottamukselle (Niiniluoto 2014). Yliopiston odotukset itseä kohtaan nähtiin realistisina ja pääsääntöisesti kannustavina.

Tutkimusverkostojen luominen on pyrkimystä sosiaalisen pääoman kartuttamiseen, ja jos niiden luomisessa onnistuu hyvin, se mahdollistaa menestymisen kansainvälisen tutkijan uralla ja antaa näin symbolista pääomaa. Omaa roolia kuvattiin yliopiston verkostojen laajentajana ja kulttuurien välisenä siltana toimimisena. Oma merkitys yliopistolle nähtiin nimenomaan suhteiden ylläpitäjänä ja mahdollistajana. Toisaalta kansainväliselle uralle lähteminen oli avannut laajemmat työmarkkinat ja tuottanut sellaista pääomaa, joka mahdollisti akateemisten työpaikkojen hakemisen ympäri maailmaa.

Taloudellisena pääomana rahoituksen saaminen on merkittävä osoitus tieteellisestä osaamisesta. Vakituisen uran lisäksi pidempiaikaisen työsuhteen saaminen koettiin oman uran kannalta merkityksellisenä saavutuksena. Tulevaisuuden haaveissa oli monilla uusien tehtävien saaminen. Kansainvälistymisellä ja liikkuvuudella koetaan olevan merkittävä vaikutus yksilön vertikaaliselle urakehitykselle (Bauder 2015; Richardson & McKenna 2002).

Kaikki edellä mainitut kertovat kansainvälisen uran arvostuksesta symbolisena pääomana, joka on sidoksissa erityisesti omaan osaamiseen ja urakehitykseen, ja joka rakentaa arvostuksen sävyttämää akateemista identiteettiä, kansainvälistä *habitusta*. Kansainvälinen kokemus opetuksesta ja tutkimuksesta monenlaisissa verkostoissa, työsuhteiden saaminen, korkeatasoisten julkaisujen tekeminen ja tutkimusrahoituksissa menestyminen nähtiin merkittävänä akateemisena pääomana. Se nähtiin menestyksen mittarina ja oman aseman varmistajana tieteellisellä pelikentällä. Menestyksen katsottiin kuitenkin edellyttävän erittäin kovaa työtä.

Käytännössä kaikkia pääoman lajeja koskevat uhkat toimivat uhkana myös symboliselle pääomalle, sillä kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen pääoma toimivat symbolisen pääoman hankkimisen mahdollistajina. Pääoman lajeja koskevat säännöt eivät ole globaaleja eivätkä siksi ole aina tunnistettavissa. Tällöin arvostus voi muuttua arvottomuudeksi ja uhkaksi akateemiselle identiteetille.

POHDINTA

Kansainvälistä uraa tekevien akateeminen identiteetti näyttäytyy tässä tutkimuksessa ristiriitaisessa valossa. Omaa työtä kuvataan sekä menestyksenä että menetyksenä, ja identiteetin rakentumiseen sisältyy samanaikaisesti sekä toivo voittamisesta, että pelko häviämisestä. Toisin sanoen tulevaisuuden avoimuus kansainvälisillä tieteen pelikentillä nähtiin sekä urakehityksen mahdollistajana, että potentiaalisena uhkana omalle akateemiselle identiteetille. Paradoksaalinen suhde työhön ja työntekoon yhdistyvä epävarmuus ovat akateemiselle työnteolle tyypillisiä piirteitä, oli kyse sitten kansainvälisestä kontekstista tai ei. Yliopisto onkin yksi keskeisimmistä epävarmuuden sietämistä kehittävästä instituutioista (ks. esim. Barnett 2000; Raunio ym. 2010; Richardson & McKenna 2002; Ylijoki & Ursin 2013).

Työhön yhdistetty epävarmuus on hyväksytty osaksi omaa identiteettiä, jotta akateemisen työn tekeminen on ylipäänsä mahdollista. Breakwellin (1986) mukaan tällainen toiminta voidaan nähdä tulevan uhan ennakkointina, joka on mahdollista silloin, kun uhka on tiedossa hyvissä ajoin ennen muutosta. Tällöin yksilön on mahdollista alkaa muuttaa identiteettiään uhkaan paremmin sopeutuvaksi. Tällaista uhantunteen poistamiseen tähtäävää identiteetin muokkaamista Breakwell (1986, 78–79) nimittää selviytymisstrategiaksi. Haastateltavat olivat selkeästi kehittäneet itselleen uhan tunteen kokemista vähentäviä käytäntöjä, jotka näkyivät kuvauksena oikeanlaisten taitojen hankkimisesta ja jatkuvasta työmahdollisuuksien tarkkailusta. Taitojen kerääminen näyttäytyi nimenomaan kulttuurisen pääoman keräämisen tärkeytenä, kun taas työmahdollisuuksien jatkuva tarkkailu oli sidoksissa sekä akateemisen autonomian tunteeseen, että työn epävarmuuteen yhdistettyihin kuvauksiin, sekä monisuuntaisiin uranäkymiin. Pääomia kartuttamalla pyrittiin vähentämään epävarmuuden tunnetta. Bauder kumppaneineen (2016) onkin ehdottanut akateemiselle identiteetille uutta pääoman lajia, kansainvälisen kokemuksen pääomaa. Siihen sisältyy ajatus siitä, että pelkkä liikkuvuus ei itsessään ole pääoman kartuttamista, vaan sen kertymisen edellytyksenä on muiden pääomien lisääntyminen kansainvälistymiskokemuksen avulla. Kaikki haastatellut olivat selkeästi omaksuneet kansainvälisyyden merkityksen omalle

urakehitykselle, joten tämän voidaan nähdä vahvistavan ajatusta kansainvälisen kokemuksen pääoman olemassaolosta.

Tuloksemme vahvistavat aiempaa näkemystä siitä, että kansainvälisyys nähdään merkittävänä potentiaalina parantaa omaa asemaa akateemisen työn pelikentällä. Tulokset havainnollistavat hyvin monisuuntaisia urateorioita, joissa painottuu taito tehdä laskelmoituja ja oikea-aikaisia siirtoja (Baruch 2003). Kansainvälistymisellä nähtiin olevan vaikutusta sekä vertikaaliseen että horisontaaliseen urakehitykseen. Kaikki haastatellut olivat omaksuneet kansainvälisyyden, työpaikoista ja rahoituksesta kilpailun ja jatkuvan epävarmuuden kanssa elämisen osaksi identiteettiään, joka voidaan nähdä *habituksen* muokkaamisena akateemiseen uraan sopivaksi. Tämä heijastaa Breakwellin (1986) dialektista tulkintaa identiteetistä, jonka mukaan identiteetin muokkaaminen saa aikaa toimintaa, joka vastavuoroisesti muokkaa identiteettiä. Vaikka pelin sääntöjä kritisoidaan ja vaikka ne ovat ilmeinen uhka identiteetille, kansainvälistä uraa luovat henkilöt pyrkivät toimimaan pelin sääntöjen mukaisesti ja muokkaamaan *habitustaan* epävarmaan peliin sopivaksi (ks. Bourdieu 1988).

Kansainvälisen uran merkitys näyttäytyi ensisijaisesti positiivisena asiana akateemisen identiteetin rakentamisessa. Sen avulla syntyneet verkostot tuottivat sosiaalista ja kulttuurista pääomaa, mutta samalla kansainvälisyys avasi oven globaaleille työmarkkinoille, jolloin oman osaamisen hyödyntäminen ja itsensä toteuttaminen helpottuvat. Kansainvälisyys näyttäytyi aineistossa uraan liittyvänä strategisena valintana (ks. myös Bauder ym. 2016). Se tuo yksilölle lisää arvostuksen tunnetta ja erottuvuutta kovan kilpailun keskellä. Erottuvuus tuottaa tärkeää ja arvostettua symbolista pääomaa, joka on akateemisen identiteetin tärkein muokkaaja. Kansainvälistymisen nähtiin lisäävän henkilökohtaista symbolista pääomaa urakehityksen vauhdittajana ja arvostuksen saamisena. Kansainväliselle uralle lähteminen voidaan nähdä rohkeana liikkeenä. Saattaa olla, että juuri epävarmuus tulevaisuudesta mahdollistaa rohkean liikkeen tekemisen, jos taustalla on ajatus siitä, ettei ole mitään menetettävää. Liikkuvuutta on perusteltu usein juuri uramahdollisuuksien puutteella, jolloin kansainvälisyys on osin pakotettua (Ackers 2008).

Akateeminen kansainvälinen ura yhdistyy pitkälti kahden tarpeen kohtaamiseen: opettaja-tutkijan omaan henkilökohtaiseen tarpeeseen saada tehtyä tietynlaista tutkimusta, saada työpaikka, kokemusta kansainvälisyydestä tai ylipäänsä nähdä maailmaa, ja yliopiston tarpeeseen saada kansainvälistä työvoimaa tai sellaisia pääomia joita kyseisellä henkilöllä on tarjottavana. Kansainvälistymisellä koettiin olevan tietynlainen välinearvo sekä yliopistolle että

omalle urakehitykselle (ks. myös Bauder ym. 2016; Richardson & McKenna 2002; 2003), vaikkakin kansainvälistymisen motiiveina mainittiin myös akateemisuuden ulkopuolisia syitä.

Tutkimustulosten valossa vaikuttaa siltä, että suomalainen korkeakoulutus on vasta kansainvälistymisen alkutaipaleella ja siksi vielä perifeerisessä roolissa akateemisen erinomaisuuden tavoittelussa globaalilla tieteen pelikentällä. Kukaan haastateltavista ei kertonut Suomeen tulon johtuvan yksiselitteisesti yliopistojen tasosta, vaan tänne oli päädytty monenlaisten, sekä tieteellisten että käytännöllisten akateemista työtä mahdollistavien olosuhteiden ohjaamina. Suomalaisten yliopistojen kansainvälistymiseen liittyy ilmeinen riski siitä, että tänne pyritään houkuttelemaan kansainvälistä henkilökuntaa korostaen määrällisiä indikaattoreita. Kansainvälistymisen laadulliset piirteet jäävät tällöin huomioita, kuten se, keitä ihmiset ovat, mitä he tekevät, ja mikä yhteistyön arvo on tutkimukselle ja tieteelle (ks. myös Bauder ym. 2016). Vaikka epävarmuus leimaa akateemista työtä, kansainvälisten huippujen saaminen ja jääminen osaksi suomalaista tiedeyhteisöä edellyttää huomion kiinnittämistä akateemisten työnäkymien ja -ympäristöjen selkeyttämiseen ja vakauttamiseen. Myös kilpailukykyisten palkkojen tarjoaminen voisi toimia merkittävänä vetotekijänä maahan tulemisessa (ks. myös Richardson & McKenna 2002). Kielellinen ympäristö tuottaa Suomessa myös erityisen haasteen, jolloin on otettava kantaa siihen, onko englanninkielisyys kansainvälistymisen ytimessä, vai halutaanko kansainvälisyys tulkita laajemmin.

Uhkien kokeminen nähdään tämän tutkimuksen perusteella yhtenä merkittävänä kansainvälistä akateemista identiteettiä muokkaavana tekijänä, joka toimii identiteettityön taustalla usein huomaamatta. Tutkimustulosten pohjalta on vaikea selittää, mitkä tekijät johtavat myönteiseen pääomien karttumisen kehään, mitkä taas sen vastakohtaan, menetyksien kehään. Aineisto on rajallinen, minkä vuoksi tulkintojen suhteen on oltava varovaisia. Jatkotutkimuksia tulisi suunnata uran eri vaiheissa koettuihin uhkiin, sekä erilaisten kansainvälistymismotiivien ja selviytymisstrategioiden analysointiin. Jatkossa olisi tarpeen tutkia subjektiivisten uhkien sijaan myös potentiaalisia uhkia (ks. Breakwell 2014, 33–34). Vahva akateeminen identiteetti tukee työn tekemistä ja työn parissa pysymistä, mikä palvelee sekä työntekijöitä että yliopistoa. Uhkien tutkimuksen avulla on mahdollista tuoda tähän uutta näkökulmaa.

LÄHTEET

- Ackers, L. (2008). Internationalisation, mobility and metrics: A new form of indirect discrimination? *Minerva* 46, 411–435.
- Barnett, R. (2000). *Realizing the university in an age of supercomplexity*. Buckingham: Open University Press.
- Baruch, Y. (2004) Transforming careers: from linear to multidirectional career paths: organisational and individual perspectives. *Career Development International* 9 (1), 58–73.
- Bauder, H. (2015). The international mobility of academics: A labour market perspective. *International Migration* 53 (1), 83–96.
- Bauder, H., Hannan, C.-A. & Lujan, O. (2016). International experience in the academic field: Knowledge production, symbolic capital, and mobility fetishism. *Population, Space and Place*. DOI:10.1002/psp.2040
- Becher, T. (1989). *Academic tribes and territories. Intellectual enquiry and the cultures of disciplines*. Milton Keynes: SRHE & Open University Press.
- Billiot, J. (2010). The imagined and the real: Identifying the tensions for academic identity. *Higher Education Research & Development* 29 (6), 709–721.
- Bourdieu, P. (1984) *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Massachusetts; Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. Teoksessa Richardson J. (toim.) *Handbook of theory and research for the sociology of education*. New York: Greenwood press, 241–258.
- Bourdieu, P. (1987). Sosiologian kysymyksiä. Käännös Roos, J. P. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Bourdieu, P. (1988). *Homo academicus*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. (1995). *Refleksiiviseen sosiologiaan*. Joensuu: University press.
- Breakwell, G. (1986). *Coping with threatened identities*. London: Methuen.
- Breakwell, G. (2014). Identity process theory: Clarifications and elaborations. Teoksessa R. Jaspal & G. Breakwell (toim.) *Identity process theory – Identity, social action and social change*. Cambridge: University Press, 20–38.
- Churchman, D. & King, S. (2009). Academic practice in transition: Hidden stories of academic identities. *Teaching in Higher Education* 14 (5), 507–516.
- Clegg, S. (2008). Academic identities under threat? *British Educational Research Journal* 34 (3), 329–345.
- Deem, R. & Lucas, L. (2007) Research and teaching cultures in two contrasting UK policy contexts: Academic life in Education Departments in five English and Scottish universities. *Higher Education* 54 (1), 115–133. DOI 10.1007/s10734-006-9010-z

- Eskola, J. & Vastamäki, J. (2015). Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 27–44.
- Hakala, J. (2009) Academic cultures in the Finnish mass research university. Change and continuity. Acta Universitatis Tamperensis 1400. Tampere: Tampere University Press.
- Harris, S. (2005). Rethinking academic identities in neo-liberal times. *Teaching in higher Education* 10 (4), 421–433.
- Henkel, M. (2005). Academic identity and autonomy in a changing policy environment. *Higher Education* 49, 155–176.
- Hoikkala, T. (1989). Jälkisanat. Puhuja, tilanne ja konteksti. Teoksessa Hoikkala, T. (toim.) *Kieli, kertomus ja kulttuuri*. Helsinki: Gaudeamus, 174–183.
- Kekkonen, S. (2016). Akateeminen identiteetti uhattuna? Kansainvälisten yliopiston opettajien akateemisen identiteetin muodostuminen suomalaisella tieteen pelikentällä. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201701021002>
- Kim, T. (2009). Transnational academic mobility, internationalization and interculturality in higher education. *Intercultural Education* 20 (5), 395–405.
- Kim, T. (2017). Academic mobility, transnational identity capital, and stratification under conditions of academic capitalism. *Higher Education* 73 (6), 981–997.
- Knight, J. (2004) Internationalization remodeled: Definition, approaches, and rationales. *Journal of Studies in International Education* 8 (5), 5-31.
- Korhonen, V. & Törmä, S. (2011). Yliopisto-opettajan identiteettiä ja työkuultuuria hahmottamassa. Teoksessa Mäkinen, M., Korhonen, V., Annala, J., Kalli, P. Svärd, P. & Värri, V.-M. (toim.) *Korkeajännityksiä – kohti osallisuutta luovaa korkeakoulutusta*. Tampere: Tampere University Press, 155–176.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An introduction to its methodology*. 2. ed. Thousand Oaks, CA: SAGE
- Kwiek, M. (2015) The Internationalization of research in Europe: A Quantitative study of 11 national systems from a micro-level perspective. *Journal of Studies in International Education* 19(4), 341–359.
- Lindholm, J.A. (2004) Pathways to professoriate: The role of self, others, and environment in shaping academic career aspirations. *Journal of Higher Education* 75 (6), 603–635.
- Maton, K. (2005). A question of autonomy: Bourdieu's field approach and higher education policy. *Journal of Education Policy* 20 (6), 687–704.

- Merenluoto, S. (2009) Menestyksekkäät yliopistopelin pelaajat? Tutkimus nopeasti ja nuorena valmistumisesta. Turun yliopiston julkaisuja C 286.
- Mäkelä, J. (1994). Pierre Bourdieu – erottautumisen teoreetikko. Teoksessa Heiskala, R. (toim.) Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 243–269.
- Naidoo, R. (2004). Fields and institutional strategy: Bourdieu on the relationship between higher education, inequality and society. *British Journal of Sociology of Education* 25 (4), 457–471.
- Niemi, H., Aittola, H., Harmaakorpi, V., Lassila, O., Svärd, S., Ylikarjula, J. Hiltunen, K. & Talvinen, K. (2011). Tohtorikoulutuksen rakenteet muutoksessa. Tohtorikoulutuksen kansallinen seuranta-arviointi. KKA:n julkaisuja 15. Helsinki: Korkeakoulujen arviointineuvosto.
- Niiniluoto, I. (2014). Kannustamisen paradoksit yliopiston johtamisessa. Teoksessa I. Niiniluoto U.-M. Forsberg & A.-M. Evers (toim.) Akateemisen johtamisen ydinkysymyksiä. Helsingin yliopiston hallinnon julkaisuja 88; hakemistot, oppaat ja ohjeet. Helsinki: Helsingin yliopisto, 35–47.
- OKM (2015). Ehdotus yliopistojen rahoitusmalliksi 2017 alkaen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:19.
<http://80.248.162.139/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2015/liitteet/tr19.pdf?lang=fi>
(luettu 22.5.2017)
- OKM (2017). Yhteistyössä maailman parasta. Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyyden edistämisen linjaukset 2017–2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:11. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-457-3> (luettu 22.5.2017)
- OPM (2006). Tohtorikoulutuksen kehittäminen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:3. Helsinki: Opetusministeriö.
- Pietilä, I. (2010). Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 411–423
- Raunio, M. Korhonen, M. & Hoffman, D. (2010). Kannattaako kansainvälistyä? Suomen yliopistot kansainvälisinä akateemisina ympäristöinä. Loppuraportti. Tieteen, teknologian ja innovaatiotutkimuksen yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Richardson, J. & McKenna, S. (2002). Leaving and experiencing: why academics expatriate and how they experience expatriation. *Career Development International* 7 (2), 67–78
- Richardson, J. & McKenna, S. (2003). International experience and academic careers. *Personnel review* 32 (6), 774–795.
- Richardson, J. & Zikic, J. (2007). The darker side of an international academic career. *Career Development International* 12 (2), 164–186.

- Roos, J. (2013). Taistelusta yhteistoimintaan – Pierre Bourdieu hyvinvointivaltion puolustajana. Teoksessa J. Saari, S. Taipale & S. Kainulainen (toim.) Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 135–150.
- Sawir, E. (2011). Academic staff response to international students and internationalising the curriculum: the impact of disciplinary differences. *International Journal for Academic Development* 16 (1), 45-587. <https://doi.org/10.1080/1360144X.2011.546224>
- Siisiäinen, M. (2005). Pääoman lajien muuntumissäännöt. Teoksessa P. Jokivuori (toim.) Sosiaalisen pääoman kentät. Jyväskylä: Minerva, 89–102.
- Trahar, S., Green, W., de Wit, H. & Whitsed, C. (2016) The internationalisation of higher education. In J.M. Case & J. Huisman (eds) *Researching higher education. International perspectives on theory, policy and practice*. London: SRHE & Routledge.
- Ylijoki, O.-H. & Ursin, J. (2013). The construction of academic identity in the changes of Finnish higher education. *Studies in Higher Education*. 38 (8), 1135–1149.

ⁱ Higher Education in Transition (HET) –tutkimusryhmä, Kasvatustieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto, <http://blogs.uta.fi/het>